

بررسی رابطه عوامل انتظامی با تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصر شیرین

اصغر افتخاری^۱، سرهنگ محمدمراد ایزدی^۲، نوذر امین صارمی^۳

چکیده

سؤال اصلی در این تحقیق عبارتست از اینکه: چه عوامل انتظامی بر تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصر شیرین تأثیر می‌گذارند؟ نوع تحقیق کاربردی، روش آن همبستگی است و جامعه آماری آن فرماندهان پاسگاه‌ها، گروهان‌ها، هنگ‌های مرزی قصر شیرین و سومار، فرماندهی و هیأت رئیسه و معاونان انتظامی استان کرمانشاه به صورت تمام شمار به تعداد ۷۵ نفر می‌باشند. روش گردآوری اطلاعات مطالعه کتابخانه ای و میدانی، ابزار آن طراحی و توزیع پرسشنامه در بین نمونه آماری است. قلمرو زمانی تحقیق «سال ۱۳۸۵» و قلمرو مکانی آن منطقه مرزی قصر شیرین از «چم بیزل» تا «رودخانه مرزی تلخاب» به طول ۲۶۱ کیلومتر است. نتیجه تحقیق تأیید علمی فرضیات و به عبارتی وجود رابطه معنادار بین استقرار مناسب واحدهای مرزی، وجود تجهیزات و امکانات، تسهیلات گذرنامه ای، مبارزه با قاچاق کالا در دروازه‌های تردد مرزی و بازارچه‌های مرزی، منابع انسانی سازمانی از نظر کمی و کیفی، کنترل عملیاتی با تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه (قصر شیرین) است؛ که منتهی به ارائه پیشنهادهای پژوهشی و اجرایی گردیده است.

واژگان کلیدی: مرزداری / Border Management / تردد غیرمجاز / Illegal transit / واحدهای مرزی / Border posts / مرز / مرز / گذرنامه / Passport / عوامل انتظامی / disciplinary agent's / مبارزه با قاچاق / Smuggling campaign / دروازه مرزی / مجاز / legal border gate / کنترل عملیاتی / operational control / قصر شیرین / Ghasre-shirin

□ **استناد:** افتخاری، اصغر، ایزدی، محمدمراد و صارمی، نوذر امین (تابستان ۱۳۸۶). «بررسی رابطه عوامل انتظامی با تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصر شیرین». فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی / سال دوم، شماره دوم: ۲۳۲-۲۴۷.

۱ استادیار دانشگاه امام صادق (ع)

۲ کارشناس ارشد فرماندهی و مدیریت انتظامی

۳ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیات علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه علوم انتظامی

مقدمه

جمهوری اسلامی ایران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، عضو پیمان سنتو بود؛ براساس این پیمان کشورهای عضو برای حفظ امنیت مرزهای خود یک کمر بند امنیتی ایجاد کرده بودند و از مرزهای خود مراقبت به عمل می‌آوردند. بعد از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی ایران استراتژی خود را بر پایه نفی سلطه پذیری و سلطه جویی، حفظ تمامیت ارضی بنا نهاد و بر پاسداری از ارزش‌های انقلابی خود تأکید نمود. به دنبال تعیین این استراتژی، موج حملات و ستیز علیه انقلاب اسلامی توسط دشمنان به سرکردگی جهان غرب و آمریکا نسج گرفت که منتهی به جنگ ۸ ساله بین ایران و عراق شد. پیامدهای جنگ (چالش‌های ایجادشده در حین جنگ و تبعات حاصله بعد از آن)، ژئوپلیتیک منطقه، مشخصات و ویژگی‌های مرز منطقه، حضور قدرت‌های بیگانه در عراق و... مرزهای غرب کشور به‌ویژه مرز منطقه مورد مطالعه (مرز قصرشیرین) را تحت شعاع قرار داد و تهدیداتی را به دنبال داشت که از جمله این تهدیدات می‌توان تردهای غیرمجاز را نام برد که تبعات امنیتی چون قاچاق سلاح، قاچاق انسان، قاچاق کالا، ورود گروهک‌های محارب و... را در پی داشته است؛ علاوه بر موارد فوق به نظر رسید، با توجه به اهمیت اساسی که مرزها در برقراری امنیت دارند، این مهم هم مورد توجه قرار گیرد که چه علل و عوامل انتظامی در تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه دخیلند؟ تا به عنوان یک ضرورت مورد کنکاش و بررسی قرار گیرند. پیرامون مطالب پیش گفته تحقیق حاضر صورت گرفت که منتهی به یافته‌های علمی و اجرایی لازم در این رابطه گردید.

امنیت، اولین خواست ساکنان یک قلمرو از حکومت است. عناصر متعددی در برقراری امنیت دخیلند که مهمترین آنها وجود مرزهای سالم و پایدار است، که تضمین کننده استقلال و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی یک کشورند (میرحیدر، ۱۳۸۴، ص ۵۲). جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه با ۱۵ کشور با داشتن ۸۶۵۵ کیلومتر مرز مشترک، همسایه است که ۱۶۰۹ کیلومتر از این مرزهای مشترک در همسایگی با کشور عراق است (رحمتی راد، ۱۳۷۴، ص ۱۰۱).

استان کرمانشاه در غرب کشور، ۳۴۶ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق دارد. از این میزان مرز، ۲۶۱ کیلومتر در محدوده سرزمینی مرز شهرستان قصرشیرین قرار دارد. این منطقه از کشور (مرز قصرشیرین) از دیرباز (عصر ساسانی) دروازه ورود به زاگرس نامیده شد و نزدیک ترین مسیر اتصال به سرزمین بین النهرین (عراق) است (صفوی، ۱۳۸۴، ص ۷۶). به لحاظ موقعیت ژئوپلیتیکی خاص، همواره مورد توجه ساکنان دو کشور ایران و عراق بوده است، به گونه ای که در زمان جنگ در این منطقه به تعبیری یک مرز آهنین ایجاد شده بود که تردهای غیرمجاز در آن صورت نمی گرفت. بعد از جنگ اول و دوم خلیج فارس و حمله دولت‌های ائتلاف به سرکردگی آمریکا به عراق و تعیین مدار پرواز ممنوع، کنترل‌های مرزی در منطقه کمرنگ شد. با مطالعه وضعیت منطقه یک سری عوامل دیگر در داخل کشور در تردهای غیرمجاز مرزی مثل: تورم، بیکاری، وضعیت اقتصادی نابسامان در منطقه به لحاظ شرایط جنگ، قومیت‌ها و... در منطقه قصرشیرین دخیل بودند. علاوه بر موارد مذکور یک سری عوامل انتظامی هم در تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه، نقش موثری را ایفاء کرده اند که این سؤال در ذهن متبادر می‌گردد که چه عوامل انتظامی بر تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین موثرند؟ که بایستی مورد مطالعه و بررسی قرار گیرند. سؤالات تحقیق عبارتند از:

- ۱- چه رابطه‌ای بین چگونگی استقرار واحدهای مرزی و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین وجود دارد؟
- ۲- چه رابطه‌ای بین تجهیزات و امکانات واحدهای مرزی (بی سیم، خودرو، سلاح و ...) و تردهای غیرمجاز

مرزی در منطقه قصرشیرین وجود دارد؟

۳- چه رابطه‌ای بین تسهیلات گذرنامه‌ای و ترردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین وجود دارد؟
۴- چه رابطه‌ای بین مبارزه با قاچاق کالا در دروازه‌های تردد مرزی و ترردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین وجود دارد؟

۵- چه رابطه‌ای بین منابع انسانی (کمیت و کیفیت) سازمانی و ترردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین وجود دارد؟

۶- چه رابطه‌ای بین کنترل عملیاتی موجود (ارتش، سپاه، ناجا و...) و ترردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین وجود دارد؟

چارچوب مفهومی - نظری

امنیت: مفهوم امنیت، برخورداری از آرامش کامل است (معین، ۱۳۷۱، ص ۳۵۴) به گونه‌ایی که یک نظام مبری از هرگونه تهدید درون و برون مرزی باشد؛ این مفهوم بسیار قدیمی تر از مفهوم اجتماع و جامعه است. امنیت کالای بسیار با ارزشی است که باید در پی تولید آن بود. درباره امنیت دیدگاه‌های مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، رفاهی، اجتماعی، نظامی و انتظامی وجود دارد که هر کدام به نوبه خود دارای ارزش و اعتبارند. دو گفتمان کلی در مورد امنیت وجود دارد:

۱- گفتمان امنیت منفی که در برقراری امنیت تکیه بر بُعد نظامی گری و تجهیز و تقویت ساز و برگ و توان رزمی دارد.

۲- گفتمان امنیت مثبت که در آن نقش محوری با قدرت است که علاوه بر نبود تهدید وجود شرایط مطلوب را برای رسیدن به خواست‌های ملی مورد توجه قرار می‌دهد. علاوه بر گفتمان‌های موجود، امنیت دارای ویژگی‌های خاص خود چون تجزیه ناپذیری، ذاتی بودن، محدودبودن، داشتن ضریب همبستگی و... است که این ویژگی‌ها نشانگر اهمیت فوق العاده آن است (افتخاری، ۱۳۸۰، ص ۱۴-۲۲).

عناصر اصلی، بنیادی و ضروری برای هر جامعه، امنیت عمومی و انضباط اجتماعی است که در یک جامعه در دو سطح خرد و کلان، پلیس تأمین کننده آن است (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۴، ص ۵۲-۴۷). با توجه به مطالب فوق، استان کرمانشاه و به تبع آن شهرستان مرزی قصرشیرین در همسایگی با کشور عراق، از کانون‌های عمده بی ثباتی و بحران‌های ایجاد شده در آن کشور رنج می‌برد و از پیامدها و اثرات آن نمی‌تواند در امان باشد «عزتی، ۱۳۶۸، ص ۶۲-۶۳». به همین لحاظ به واسطه وجود جرائم امنیتی و تهدیدات ناشی از آن، چون قاچاق کالا، قاچاق سلاح و مهمات، قاچاق انسان، تردد گروه‌های معارض و مخالف، عملیات جاسوسی، جذب جوانان توسط احزابی چون ک-د-ک که ریشه در مرزهای مورد مطالعه دارد، امنیت را ترد و شکننده کرده است. بدین منظور، در این بخش به مطالعه ویژگی‌ها، انواع، ساختار، سطوح و اهمیت امنیت با توجه به اینکه موضوع محقق، یک موضوع امنیتی است، پرداخته شده است.

ژئوپلیتیک: ژئوپلیتیک علم کاربرد سیاست بر روی زمین است (نقش سیاست در جغرافیا). امروزه شکل هندسی مرزها، زائیده تفکرات ژئوپلیتیکی است. اکثر تحولاتی که کشورهای جهان ایجاد می‌شود، ریشه عناصر در مرزها و ژئوپلیتیکی (ثابت و متغیر) دارد. عناصر ژئوپلیتیکی نقش بسیار اساسی در توسعه سیاسی و امنیتی یک کشور و یا یک منطقه دارند (سرزمین، موقعیت جغرافیایی، فضا، وسعت، وضعیت توپوگرافیکی، مرزها، شبکه آبها، شکل کشورها، جمعیت، منابع و نهادهای سیاسی و اجتماعی)، به گونه‌ای که رهبران امنیتی، سیاسی و نظامی را آگاه می‌کند که به سرزمین یکپارچه خود بیندیشند. در این رابطه عنصر بسیار اساسی مرزها هستند که وابستگی عمیقی با مسائل امنیتی و انتظامی دارند که اگر به دقت به آنها توجه نشود، راه رسیدن به یک امنیت پایدار، غیرهموار و دشوارتر می‌گردد. با مطالعه عناصرهای ژئوپلیتیک در

یک منطقه، پی‌می‌بریم که عوامل تهدیدزا کدامند؟ اهمیت مرزها تا چه اندازه‌ای است؟ و چگونه باید برای نگهداشت بهینه مرزها برنامه‌ریزی کرد. در این بخش با توجه به سنخیت موضوع مورد مطالعه محقق با ژئوپلتیک، به اهمیت ژئوپلتیک، نظریه‌های ژئوپلتیکی، عوامل اثرگذار در آنها، موقعیت ژئوپلتیک منطقه، تهدیدات و منابع مشاجره‌ای بین دو کشور ایران و عراق در منطقه پرداخته شده است (عزتی، ۱۳۸۰، ص ۷۶-۸۶).

مرز و مرزبانی: بشر در ابتدای خلقت به صورت غریزی به داشتن یک محدوده یا حریم (مرز) توجه داشته و آنرا از ضروریات زندگی خود دانسته است. با این تعبیر مرز و مرزبانی از ابتدای پیدایش بشر وجود داشته و برای آن ارزش و اهمیت ویژه‌ای قائل شده اند، به گونه‌ای که امروزه مرزها در استقلال، تمامیت ارضی، ایجاد یک حاکمیت ملی، تأمین امنیت داخلی، تنظیم مناسبات اقتصادی، شکل دهی به روابط بین‌ملتها و دولت‌ها نقش بسیار اساسی را ایفاء می‌کنند. اگر مرزها مورد بی توجهی و بی مهری قرار گیرند، یقیناً در وضعیت امنیت یک منطقه تأثیر گذارند. کما اینکه نظریه‌های علمی در مورد آمایش مرزها گواه صدقی بر این ادعا است (رحمتی راد، ۱۳۷۴، ص ۸-۴۱).

کنترل امنیتی مرزها به دلیل عواملی چون: ویژگی فیزیکی مرزها؛ تراکم نازل جمعیتی در مرز؛ استقرار گروه‌های قومی در دو سوی آن؛ زبان فرهنگ و مذهب مشترک؛ همگرایی و واگرایی آنها با داخل و خارج از کشور، کار بسیار دشواری است. به عنوان نمونه وجود بحران‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی؛ اختلافات و تنش‌های سیاسی موجود؛ وجود جنگ‌های داخلی و خارجی؛ رفتار ناموزون مأموران در مرز؛ وجود سوداگران و سودجویان و باندهای قاچاق که ادامه حیات خود را در بیماری مرزها می‌دانند؛ وضعیت اقتصادی و فرهنگی مردم مرزنشین، مؤید این ادعا است. لذا چون مرزهای هر کشور به منزله دیوار عزت، شرف و سربلندی یک ملت است و حفاظت از آن یعنی حفاظت از تمامیت ارضی و استقلال یک کشور است، هر میزان که مرزها خوب اداره گردند، امید به زندگی ارتقاء پیدا می‌کند. چون موضوع مورد مطالعه محقق یک موضوع مرزی است در این بخش به مرز، انواع آن، اهمیت مرزها، ویژگی‌های مرز، مولفه‌های آمایش مرزی، انواع تهدیدات و نقش تجهیزات و تکنولوژی در اداره موثر و کنترل آنها اشاره شده است (مجتهدزاده و عسگری، ۱۳۸۴، ص ۱۲۲-۱۲۵).

انگیزه‌های ارتکاب جرم: جرم هر فعل یا ترک فعلی است که به موجب قانون برای آن مجازاتی در نظر گرفته شده باشد. چون در قانون برای تردهای غیرمجاز مرزی تعریف، پیگردها و مجازات‌های خاصی در نظر گرفته شده و این عمل خسارت‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگ و اجتماعی را به دنبال دارد (صدیق بطحائی اصل، ۱۳۸۲، ص ۲۰)، این عمل جرم تلقی می‌گردد.

برای وقوع یک جرم انگیزه‌های روان شناختی، جامعه شناختی چون (عوامل محیطی، اجتماعی، تربیتی، اقتصادی، زیستی، سیاسی و فرهنگی، تحلیل روانی، برچسب زنی، از هم پاشیدگی، تئوری فشارهای روحی و اجتماعی) لازم است (استوده، ۱۳۷۶، ص ۴۱). که در این بخش به مطالعه آنها پرداخته و علاوه بر آن دیدگاه‌های عملیات روانی حاکم بر جرم چون (هیستری یا ایجاد ذهن جمعی، همگرایی جمعی، هنجارهای نخواستنه، فردیت زدایی، ناکامی) (الیاسی، ۱۳۸۵، ص ۱۷۴-۱۸۱).

سایر علل و عوامل ارتکاب یک جرم، چون تبلیغات نظام‌های موجود سیاسی (فدرالیسم در عراق)؛ همگرایی‌های قومی؛ بیکاری؛ قاچاق و پیامدهای حاصل از آن که هر کدام به گونه‌ای در مرز مشکلی ایجاد و یا سبب ایجاد ناامنی در آنها می‌گردد، مورد مطالعه قرار گرفته است.

ویژگی‌های جغرافیایی کشور عراق و کردهای عراق: عراق کشوری که به قلب خاورمیانه معروف است در جنوب غربی و نیمکره شرقی آسیا قرار دارد. از لحاظ وابستگی سرزمینی و پیچیدگی توپوگرافیکی،

بیشترین سهم را با کشور ایران به‌ویژه در منطقه مورد مطالعه دارد. از نظر جمعیتی وجود جمعیت دوگانه کردی و عربی و مجاورت و هم‌سنخی آنها با جمعیت کردی و عربی در ایران یک نوع واگرایی ایجاد کرده است، به‌ویژه در نواحی کردنشین عراق که مردم کشور عراق ایران را وطن اصلی خود می‌دانند (موضوع ریشه در تاریخ دارد) اگر از موقعیت جغرافیایی، طبیعی، قومی و جمعیتی بگذریم، وجود سه جنگ خانمان سوز در دو دهه در عراق تأثیرات بسیار نامطلوبی بر اقتصاد، سیاست، کشاورزی، منابع درآمدی و سکونت و... بجای گذارد (محبوب و یاری، ۱۳۶۱، ص ۲۰۳-۲۰۱)؛ به گونه‌ای که مردم عراق به‌ویژه کردهای مستقر در ۵ استان آن، چشم امید برای زیست در جمهوری اسلامی ایران دارند که ناخودآگاه حوادث پیش آمده نقش بسیار موثری در ترددهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه را ایفاء می‌کند که از جمله آن می‌توان به هجوم ۱/۵ میلیون آواره کرد به کشور جمهوری اسلامی ایران اشاره کرد (<http://fa.wikipedia.org/wiki/Da>). لذا با توجه به اهمیت موضوع، در این بخش به ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی عراق، جنگ نفت و عواقب آن و نقشی که در تهدید مرزهای مشترک با جمهوری اسلامی ایران در غرب و به‌ویژه منطقه مورد مطالعه داشته است، اشاره گردیده است.

ک-د-ک (K.D.K.): احزاب و گروه‌های کردی، براساس یک سیاست تجزیه طلبانه توسط غرب بعد از جنگ جهانی اول، شکل گرفتند. منطقه‌ای که موطن کردها است، بین چهار کشور ترکیه، عراق، ایران و سوریه تقسیم شده است. مناطق کردنشین در محل‌های تقاطع رشته کوه‌های البرز، زاگرس، توروس و قفقاز قرار گرفته اند، اما بیشترین آنها در زاگرس ایران و توروس ترکیه زندگی می‌کنند. در چهار قرن اخیر اختلاط تمدن‌ها و مذاهب در کردستان‌ها، آنها را به کانون جوششی تبدیل کرده که قدرت‌ها همیشه از آنها استفاده کرده اند. در ابتدا دو حزب دمکرات و کومله شکل گرفتند و به مرور به واسطه نفوذ بیشتر بیگانگان و برای حضور مداوم خود حیات سیاسی کردها را تحت شعاع قرار دادند و احزابی جدید در صحنه سیاسی متولد شد. مثل حزب پ-ک-ک که بعد به ک-د-ک تغییر نام یافت (۱۹۷۲). ابتدا این حزب مشی مسلحانه داشت و سپس مشی مسلحانه را کنار گذاشت و به مشی فرهنگی و تبلیغی با هدف ایجاد ارتباط درون گروهی با اکراد مستقر در منطقه اعم از شیعه و سنی روی آورد. شعار خود را ایجاد یک تمدن دمکراتیک کردی در خاورمیانه با درنوردیدن مرزها تا رسیدن به یک حکومت فدرالیستی در منطقه عنوان کردند (گراوند، ۱۳۸۲، ص ۲۵).

یکی از زیرگروه‌های ک-د-ک، پژاک است که منطقه عمل آن در نواحی کردنشین ایران (آذربایجان غربی-کردستان-کرمانشاه-ایلام-لرستان) است. تفکر پژاک و مشی سیاسی آن این است که بایستی کرد را در هر نقطه از ایران جذب کرد و بایستی برای انجام این عمل مرزها را درنوردید.

طبق آمار انتشار یافته این حزب تاکنون ۱۱۶ نفر را در استان کرمانشاه و به‌ویژه در مناطق کردنشین استان شناسایی و جذب کرده است. فعالیت این حزب و گسترش اعضای آن، باعث فراهم شدن ترددهای غیرمجاز مرزی و حتی درگیری‌هایی در مرز با نیروهای مسلح گردیده است (مطالعه اسناد و مدارک در معاونت اطلاعات فرماندهی انتظامی استان کرمانشاه، اسفند ۱۳۸۵).

حضور بیگانگان در کشور: حضور بیگانگان در هر کشوری مقاصد و اهداف متفاوتی را دنبال می‌کند. امروزه با افزایش جمعیت و انگیزه‌های متفاوت در آنها، حضور بیگانگان در کشورها رشد بیشتری گرفته است که می‌توان در این رابطه به عواملی چون پیدا کردن کار، درآمدقاچاق، پناهندگی سیاسی، آوارگی و... اشاره کرد (ولیدی، ۱۳۷۹، ص ۲۹-۲۴). در حال حاضر بالغ بر ۴۰۰/۰۰۰ نفر عراقی در ایران ساکن اند (<http://www.birtak.com/society/id/>)، که دوسوم آنها از اکراد منطقه و از طریق مرزهای غربی به‌ویژه استان کرمانشاه وارد کشور شده اند که حضور این افراد تبعات ناگوار امنیتی چون قاچاق، بزه‌های گوناگون،

ازدواج‌های غیرقانونی و... را به دنبال دارد و از همه مهمتر مرزهای منطقه را از نظر امنیتی تحت شعاع و عمل خود قرار می‌دهد (<http://fa.wikipedia.org/wiki/PCAK14> april 2007) که در این بخش به پیشینه تاریخی حضور بیگانگان، دیدگاه‌های قانونی درمورد افراد بیگانه، اهداف عمده حضور بیگانگان در غرب کشور، پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و امنیتی آن پرداخته شده است.

ویژگی‌های جغرافیایی استان کرمانشاه: استان کرمانشاه در تقسیمات توپوگرافیکی جزء ناحیه توپوگرافیکی، منطقه غرب و شمال غرب کشور است که بین فلات ایران و جلگه بین‌النهرین قرار گرفته است. این استان با وسعت ۲۵۰۳۸ کیلومتر مربع در میانه ضلع غربی ایران و در همسایگی با کشور عراق قرار دارد. استان کرمانشاه به لحاظ وضعیت جغرافیایی، وجود چین‌خوردگی‌ها، طاق‌دیس‌ها و ناودیس‌های زمین‌شناختی، اتصال خاصی را با کشور عراق ایجاد کرده است (سرزمین بین‌النهرین) بدین لحاظ دارای اهمیت سیاسی-امنیتی-انتظامی و نظامی است (عزتی، ۱۳۶۸، ص ۴۵).

در مجموع نحوه جریان شبکه آبها، ساخت ویژه سرزمین‌های حاصل‌آزان (دره‌ها، رودها، معبرها)، جمعیت و گسترش آن در منطقه، عدم وجود جاذبه‌های زیستی برای سکونت در شهرهای مرزی بر اثر جنگ ۸ ساله، وضعیت نابسامان اشتغال در استان، بیکاری ۲۳/۸ درصدی، عدم سرمایه‌گذاری‌های عمرانی و مالی در استان، آلودگی‌های ارضی ناشی از جنگ، اختلافات عملکردی در مرزهای استان، آب و هوا نامساعد در بخش مرزی استان مجموعه عوامل و عناصری هستند که مرکز استان و شهرهای مجاور مرزی را به بهره‌برداری غیرقانونی از مرز هدایت کرده و راه را برای تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه هموار نموده است که در این بخش به آنها اشاره شده است.

ویژگی‌های جغرافیایی شهرستان مرزی قصرشیرین: در طول تاریخ، عوامل موثری در شکل‌گیری این شهر مرزی دخیل بوده‌اند که از جمله می‌توان به تحریکات سیاسی، تثبیت قدرت حکومت‌ها، رونق اقتصادی، نظامی و اجتماعی، ارتباط سرزمینی با بین‌النهرین و... اشاره کرد. شهرستان مرزی قصرشیرین نزدیک‌ترین نقطه سرزمینی جمهوری اسلامی ایران با عراق است. منطقه‌ای است نیمه کوهستانی و دارای ارزش نظامی و عملیات طرز قرارگیری ارتفاعات، باعث ایجاد یک خط مایل به طرف عراق و نیز شرایط نفوذ در منطقه را فراهم کرده است. مهمترین گلوگاه استراتژیکی (خسروی) در این منطقه قرار دارد. شهرستان مرزی قصرشیرین، دو سوم مرزهای استان (۲۶۱ کیلومتر) را به خود اختصاص داده است. این شهرستان هم دارای مرز کردی است و هم مرز عربی (از نظر جمعیت دو سوی مرز) که هر کدام کارکردهای خاصی را به مرز منطقه داده است (پورشفیعی، ۱۳۷۴، ص ۵۰-۲۰).

قصرشیرین در طول تاریخ، مسیر عبور به عتبات عالیات و منبع درآمد مردم مرزنشین از راه قاچاق و یا تجارت قانونی بوده است. درحال حاضر به علت خسارت‌های ناشی از جنگ، محدودیت‌های ایجادشده در بخش کشاورزی، تخریب منابع ملی و طبیعی، از بین رفتن روستاها در نوار مرز بر اثر جنگ ۸ ساله، زندگی حاشیه‌نشینی، درآمد کم، درصد بیکاری بالا، از بین رفتن واحدهای انتظامی بر اثر جنگ و عدم استقرار تعدادی از آنها (برجک‌های مرزی) و... نگاه مردم به آن سوی مرزها است و برای حداقل درآمد و برخورداری از یک سطح رفاه نسبی به مرزها روی می‌آورند. علاوه بر تبعات ناشی از جنگ، ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی مردم دو سوی مرز، اقلیم نامساعد و ضریب خشکی ۱۴/۵ درصدی، فروپاشی سیستم مرزبانی و انتظامی عراق، شکل‌گیری حکومت فدرالی (اقلیم کردستان) عوامل تأثیرگذار در تردهای غیرمجاز در منطقه‌اند که در این بخش به آنها اشاره شده است.

کمیت و کیفیت منابع انسانی: نیروی انسانی یک منبع گران‌بها و از مهمترین داشته‌های یک سازمان تلقی می‌گردد که در تحقق اهداف و سیاست‌های کلی یک سازمان نقش بسیار مهمی را ایفاء می‌کند. دارائی‌های بالفعل یک سازمان، منابع انسانی آن سازمان است که سازمان را به سوی هدف‌های از پیش تعیین شده هدایت

می‌کند. البته منظور از نیروهای انسانی، نیروی کارآمد، خلاق، ماهر، باتعهد، متخصص و آموزش دیده است که اگر این معیارها با کمیت (مقدار) و استانداردهای پیش بینی شده همخوانی داشته باشد، در راستای انجام وظایف محوله موفقیت بیشتر حاصل می‌گردد (ایرانی نژاد و پاریزی، ۱۳۷۸، ص ۳۵-۳۰).

درغیراین صورت (نبود نیروی انسانی با کیفیت و عدم همخوانی آن با چارت سازمانی) راه رسیدن به هدف دشوارتر می‌گردد. با توجه به اهمیت موضوع در این بخش به اهمیت منابع انسانی، کمیت، کیفیت، ابعاد توسعه و وضعیت استعداد سازمانی با موجودی پرداخته شده است.

گذرنامه: قدیمی ترین گذرنامه یا تذکره در ایران مربوط به سال ۱۲۶۷ هجری قمری است. در سال ۱۳۱۱ برای اولین بار در ایران آیین‌نامه گذرنامه در مجلس شورای ملی به تصویب رسید. گذرنامه یا اسناد در حکم گذرنامه مدارک رسمی پذیرفته شده‌ای هستند که به واسطه آنها عمل تردد مرزی مجاز در دروازه‌های مرزی صورت می‌گیرد و انواع مختلفی چون (گذرنامه، برگ مسافرت، برگ بازگشت، پروانه گذر، پروانه گذر بیگانگان، برگ رویداد، برگ رویداد بازگشت) دارند. نقش اساسی این اوراق و اسناد در این است که ابزاری لازم در برقراری امنیت اند و شاخص اعمال حاکمیت در یک واحد سیاسی تلقی می‌گردند (رحمتی راد، ۱۳۷۴، ص ۲۱۷).

بی‌توجهی یا ضعف در صدور گذرنامه کاهش توان کنترلی در مرزها را بدنبال دارد. با توجه به اهمیت این اسناد و اوراق و نقش غیرقابل انکار آنها در کنترل عبور و مرور در مرز، در این بخش به انواع تردها، انواع گذرنامه، اهمیت و نقش گذرنامه در امنیت، انواع اسناد در حکم گذرنامه، موادی از قانون گذرنامه، علل کاهش میل در اخذ گذرنامه در استان کرمانشاه، کمبود و کاستی‌های موجود اشاره شده است. قابل ذکر است از جمعیت ۱۰۰ درصدی واجد شرایط گذرنامه در استان، ۱۹/۵ درصد مردم دارای گذرنامه هستند. ۵/۸۰ درصد دیگر مردم به علی فاقد گذرنامه هستند که این مهم نقش اساسی در تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه دارد.

کنترل عملیاتی: منظور از کنترل عملیاتی، در اختیار قرارگرفتن یک یگان توسط دیگر یگان برای انجام وظایف محوله عملیاتی است. طبق بند ۱۰ و ۱۱ قانون ۱۱ ماده‌ای ناجا، وظیفه مراقبت و کنترل از مرزها به عهده نیروی انتظامی است. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (ناجا) وظیفه دارد، ضمن مراقبت کامل و کنترل بهینه از مرزها، اقدامات امنیتی و انتظامی لازم را برای نگهداشت مرزها معمول و نسبت به اجرای معاهدات، پروتکل‌های مربوطه به منظور مراقبت از مرز، استیفای حقوق دولت و مرزنشینان اقدام کند (قانون ناجا، مصوب ۱۳۶۹).

اما به تبع وضعیت ایجاد شده در مرزهای غرب و جنوب کشور در دوران دفاع مقدس (جنگ تحمیلی ۸ ساله) با ابلاغیه‌های ستاد فرماندهی کل قوا مبنی بر تحت کنترل قرارگرفتن ناجا به واسطه نیروهای نظامی مستقر در منطقه عملیاتی (ارتش و سپاه) وظایف اصلی ناجا در مرز و مرزبانی در حاشیه قرار گرفت و هرگونه حرکت انتظامی باید با هماهنگی و موافقت نیروهای نظامی مستقر در منطقه (بعد از جنگ و تا امروز) صورت گیرد، نقش محوری در عملیات‌ها و یا حتی وظایف روزانه به یگان‌های کنترل کننده عملیات در منطقه داده شد. این موضوع هرچند برای هم سوئی و هماهنگی در مراقبت از مرزها در زمان جنگ یک ضرورت اجتناب ناپذیر کاربرد اساسی داشت، اما بعد از جنگ نتیجه آن عدم وحدت فرماندهی، برداشتهای متفاوت از موضوع تحت کنترل عملیاتی بودن، دخالت در وظایف قانونی مرزبانان و... را در پی داشت که به نوبه خود در اداره موثر مرز مشکلاتی را ایجاد و نقش اساسی در افزایش تردهای غیرمجاز مرزی ایفاء می‌کند.

بازارچه‌های مرزی: مرزهای غرب ایران از دیرباز محل استقرار قبایل، ایلات و عشایر منطقه بوده اند (در دوران مادها تاکنون) و به واسطه این استقرار مبادلات تجاری در بین ساکنان دو سوی مرز همواره وجود داشته است. به دلیل عواملی چون: وجود عصبیت‌های قومی، همجواری، ارتباطات فرهنگی، اجتماعی و

اقتصادی، پیشرفت‌های صورت گرفته صورت بندی مرزها تغییر کرده است. با وجود تمام سیاست‌ها و برنامه‌های کنترلی مبادلات تجاری در مرزها، هیچگاه تحت کنترل واقعی درنیامده است. زیرا مرز نشینان همیشه صادرات و واردات را از کشور همسایه آسان‌تر، ارزان‌تر و مقرون به صرفه‌تر از داخل دانسته اند. در پی جنگ تحمیلی ۸ ساله به دلایلی چون تراز منفی وضعیت بحران زایی، عدم تولید کالا، ترس از سرمایه گذاری توسط صاحبان سرمایه، عدم اطمینان از وصول مطالبات صادراتی، تحریم‌های اقتصادی، جنگ و ناامنی‌های داخلی در عراق، آوارگی و اسکان عراقیان در نوار مرز قاچاق کالا در مرز مورد مطالعه رو به افزایش گذاشت. دولت به علت مضرات اقتصادی قاچاق این تدبیر را اندیشه کرد که مبادلات تجاری را از طریق بازارچه‌های مرزی به صورت قانونمند هدایت، طراحی و ساماندهی نماید. (سایت اینترنتی: <http://www.kd-border/8/may/2007>Data.market.gov.ir/default.aspx>)

بر همین اساس ۱۳ بازارچه مرزی در طول مرز با کشور عراق پیش بینی نمود که ۲ بازارچه در محدوده عربی عراق، ۱۱ بازارچه در محدوده کردستان (در همسایگی با کردستان عراق) راه اندازی کرد که ۳ بازارچه مرزی آن در حوزه مطالعاتی محقق (مرز قصرشیرین) قرار دارد. هدف از ایجاد بازارچه‌های مرزی در منطقه، تأمین مایحتاج عمومی و اقلام مصرفی مردم مرزنشین، با استفاده از سیستم پوله وری و بازرگانی بود. اما مردم مناطق مرزی به علت عدم وجود سرمایه کافی، عدم برخورداری از معافیت‌های لازم گمرکی، بی توجهی در سازماندهی و تشکیل تعاونی‌های مرزنشینان، عدم حمایت برنامه‌ای از آنها، نبود یک حاکمیت قدرتمند در عراق، ناهماهنگی بین دو کشور در ایجاد بازارچه‌های مرزی و.. نتوانستند بهره برداری لازم را ببرند و همچنان بر تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه افزوده شد که در این بخش به موضوع بازارچه‌های مرزی و نقش آنها در تردهای غیرمجاز مرزی پرداخته شده است.

فرضیات این تحقیق عبارتند:

الف: فرضیه اصلی

بین عوامل انتظامی با تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین رابطه معنا داری وجود دارد.

ب: فرضیات فرعی

- ۱- بین چگونگی استقرار واحدهای مرزی و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه معنا داری وجود دارد.
- ۲- بین تجهیزات و امکانات واحدهای مرزی (بی سیم، خودرو، سلاح و...) و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه معنا داری وجود دارد.
- ۳- بین تسهیلات گذرنامه ائی و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه معنا داری وجود دارد.
- ۴- بین مبارزه با قاچاق کالا در دروازه‌های تردد مرزی و تردهای غیرمجاز مرزی رابطه معنا داری وجود دارد.
- ۵- بین منابع انسانی سازمانی (کمیت و کیفیت) و تردهای غیرمجاز مرزی رابطه معنا داری وجود دارد.
- ۶- بین کنترل عملیاتی موجود و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه معنا داری وجود دارد.

مواد و روش‌ها

نوع تحقیق از نوع کاربردی است و برای پی بردن به رابطه بین متغیرها از روش تحقیق همبستگی یا همخوانی استفاده می گردد. در این تحقیق برای گردآوری اطلاعات از روش میدانی با ابزار پرسشنامه و

با توزیع آن در بین نمونه آماری و از کتابخانه استفاده گردیده است. تحقیق در ۵۸۳۱ و در مرز شهرستان قصرشیرین از رودخانه تلخاب تا چم بیزل انجام شده است. متغیرهای اساسی تحقیق عبارتند از: الف: متغیر وابسته: تردهای غیرمجاز مرزی؛ ب: متغیرهای مستقل: عوامل انتظامی موثر در تردهای مرزی شامل: استقرار واحدهای مرزی، تجهیزات و امکانات، تسهیلات گذرنامه ای (گذرنامه و امضاء در حکم گذرنامه)، مبارزه با قاچاق کالا، منابع انسانی سازمانی (کمیت و کیفیت)، و کنترل عملیاتی. جامعه آماری کلیه کارکنان هنگ‌های مرزی قصرشیرین و سومار، گروهان‌ها و پاسگاه‌های مرزی موجود در منطقه مورد مطالعه، فرماندهی و معاونت‌های فرماندهی انتظامی استان کرمانشاه که به صورت تمام شمار به تعداد ۷۵ نفر است.

یافته‌ها

فرضیه ۱: بین چگونگی استقرار مناسب واحدهای مرزی و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین رابطه معناداری وجود دارد.

در جدول آمار توصیفی: میانگین نمرات، انحراف استاندارد، انحراف استاندارد و میانگین بدست آمده در پاسخ به سئوالات این فرضیه آمده است.

جدول ۱. آمار توصیفی

انحراف استاندارد و میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد پاسخگویان	فرضیه اول
۰/۴۸۵۳	۰/۴۲۰۳۲	۴/۴۲۱۱	۵۷	۱F

در جدول ۱ آزمون t : مقدار آماری t ، درجه آزادی این آزمون $(n-1)$ ، سطح معنی داری، میانگین انحرافات و یک فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای میانگین انحرافات آمده است.

جدول ۲. آزمون t

فرض دوم	Test Value=3					
	مقدار آماری t	fd درجه آزادی	Sig.(2-tailed) سطح معنی داری	میانگین انحرافات	فاصله اطمینان ۹۵٪ برای انحرافات از میانگین	
					Lower کران پایین	Upper کران بالا
F1	۰/۲۹/۲۲	۷۴	۰/۰۰۰	۱/۱۱۲۴	۱/۰۱۵۷	۱/۲۰۹۱

با توجه به جدول ۲ و مقایسه سطح معنی داری در جدول آزمون آماری که برابر با ۰۰۰/ است و مقایسه آن با میزان خطای مجاز ۵٪ با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 رد می‌شود یعنی از دیدگاه پاسخ دهندگان بین چگونگی استقرار مناسب واحدهای مرزی و کاهش تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه خیلی زیادی وجود دارد.

فرضیه ۲: بین تجهیزات و امکانات واحدهای مرزی و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین رابطه معناداری وجود دارد.

با توجه به جدول آمار توصیفی: میانگین نمرات، انحراف استاندارد، انحراف استاندارد و میانگین بدست آمده در پاسخ به سئوالات این فرضیه آمده است.

جدول ۳. آمار توصیفی

فرضیه اول	N حجم نمونه	Mean میانگین	Std.Deviation انحراف استاندارد	Std.Error Mean انحراف استاندارد و میانگین
F۲	۵۷	۴/۸۷۹۱	۰٫۵۱۲۳۸	۰٫۵۹۱۶

در جدول ۳ آزمون t: مقدار آماری t، درجه آزادی این آزمون (n-1)، سطح معنی داری، میانگین انحرافات و یک فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای میانگین انحرافات آمده است.

جدول ۴. آزمون t

فرض دوم	Test Value=3					
	مقدار t	f.d درجه آزادی	Sig.(2-tailed) سطح معنی داری	میانگین انحرافات	فاصله اطمینان ۹۵٪ برای انحرافات ازمیانگین	
					کران بالا	کران پایین
F2	۲۰/۲۴۵	۷۴	۰٫۰۰۰	۱/۹۷۸	۱/۰۷۹۹	۱/۳۱۵۷

با توجه به جدول ۴ و مقایسه سطح معنی داری در جدول آزمون آماری که برابر با ۰۰۰/ است و مقایسه آن با میزان خطای مجاز ۵٪ با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 رد می‌شود یعنی از دیدگاه پاسخ دهندگان بین تجهیزات و امکانات واحدهای مرزی و کاهش تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه خیلی زیادی وجود دارد.

فرضیه ۳: بین تسهیلات گذرنامه ای و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین رابطه معنا داری وجود دارد.

با توجه به جدول آمار توصیفی: میانگین نمرات پاسخگویان، انحراف استاندارد، انحراف استاندارد و میانگین بدست آمده در پاسخ به سؤالات این فرضیه آمده است.

جدول ۵. آمار توصیفی

فرضیه سوم	حجم نمونه	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف استاندارد و میانگین
F3	۵۷	۳/۶۵۱۷	۰٫۴۶۷۲۲	۰٫۵۳۹۵

در جدول ۵ آزمون t: مقدار آماری t، درجه آزادی این آزمون (n-1)، سطح معنی داری، میانگین انحرافات و یک فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای میانگین انحرافات آمده است.

جدول ۶. آزمون t

فرض سوم	Test Value=3					
	مقدار t	fd درجه آزادی	Sig.(2-tailed) سطح معنی داری	میانگین انحرافات	فاصله اطمینان ۹۵٪ برای انحرافات ازمیانگین	
					Lower کران پایین	Upper کران بالا
F3	۱۳/۲۶۳	۷۴	۰٫۰۰۰	۰٫۷۱۵۶	۰٫۶۰۸۱	۰٫۸۲۳۱

با توجه به جدول ۶ و مقایسه سطح معنی داری در جدول آزمون آماری که برابر با ۰۰۰/ است و

مقایسه آن با میزان خطای مجاز ۵٪ با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 رد می‌شود یعنی از دیدگاه پاسخ دهندگان بین تسهیلات گذرنامه ای و کاهش تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه زیادی وجود دارد.

فرضیه ۴: بین مبارزه با قاچاق کالا در دروازه‌های تردد مرزی و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین رابطه معناداری وجود دارد.

با توجه به جدول آمار توصیفی: میانگین نمرات پاسخگویان، انحراف استاندارد، انحراف استاندارد و میانگین به سؤالات این فرضیه آمده است.

جدول ۷. آمار توصیفی

انحراف استاندارد و میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	حجم نمونه	فرضیه چهارم
۰٫۶۰۳۸	۰٫۵۲۲۹۲	۴/۱۳۱۴	۷۵	F4

در جدول ۷ آزمون t : مقدار آماری t ، درجه آزادی این آزمون $(n-1)$ ، سطح معنی داری، میانگین انحرافات و یک فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای میانگین انحرافات آمده است.

جدول ۸. آزمون t

فرض چهارم	Test Value=3					
	مقدار t	fd درجه آزادی	سطح معنی داری	میانگین انحرافات	فاصله اطمینان ۹۵٪ برای انحرافات از میانگین	
					Lower کران پایین	Upper کران بالا
F4	۱۸/۷۳۸	۷۴	۰٫۰۰۰	۱/۱۳۱۴	۱/۰۱۱۱	۱/۲۵۱۷

با توجه به جدول ۸ و مقایسه سطح معنی داری در جدول آزمون آماری که برابر با ۰۰۰/ است و مقایسه آن با میزان خطای مجاز ۵٪ با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 رد می‌شود یعنی از دیدگاه پاسخ دهندگان بین مبارزه با قاچاق کالا در دروازه‌های تردد مرزی و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه خیلی زیادی وجود دارد.

فرضیه ۵: بین منابع انسانی سازمانی (کمیت و کیفیت) و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین رابطه معناداری وجود دارد.

با توجه به جدول آمار توصیفی: میانگین نمرات پاسخگویان، انحراف استاندارد، انحراف استاندارد و میانگین به سؤالات این فرضیه آمده است.

جدول ۹. آمار توصیفی

انحراف استاندارد و میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	حجم نمونه	فرض پنجم
۰٫۴۳۰۴	۰٫۳۷۲۷۷	۴/۰۶۸۹	۷۵	F5

در جدول ۹ آزمون t : مقدار آماری t ، درجه آزادی این آزمون $(n-1)$ ، سطح معنی داری، میانگین انحرافات و یک فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای میانگین انحرافات آمده است.

جدول ۱۰.۱. آزمون t

فرض پنجم	Test Value=3					
	t مقدار t	fd درجه آزادی	Sig.(2-tailed) سطح معنی داری	میانگین انحرافات	فاصله اطمینان ۹۵٪ برای انحرافات از میانگین	
					Lower کران پایین	Upper کران بالا
F5	۲۴/۸۳۲	۷۴	۰۰۰	۱/۰۶۸۹	۹۸۳۱	۱/۱۵۴۷

با توجه به جدول ۱۰ و مقایسه سطح معنی داری در جدول آزمون آماری که برابر با ۰۰۰۰/ است و مقایسه آن با میزان خطای مجاز ۵٪ با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 رد می‌شود یعنی از دیدگاه پاسخ دهندگان بین منابع انسانی سازمانی (کمیت و کیفیت) و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه خیلی زیادی وجود دارد.

فرضیه ۶: بین کنترل عملیاتی موجود و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد.

با توجه به جدول آمار توصیفی: میانگین نمرات پاسخگویان، انحراف استاندارد، انحراف استاندارد و میانگین به سؤالات این فرضیه آمده است.

جدول ۱۱. آمار توصیفی

فرض ششم	حجم نمونه	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف استاندارد و میانگین
F6	۵۷	۴/۰۰۹۴	۰,۴۸۱۸۳	۰,۵۵۶۴

در جدول ۱۱ آزمون t: مقدار آماری t و درجه آزادی این آزمون (n-1)، سطح معنی داری، میانگین انحرافات و یک فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای میانگین انحرافات آمده است.

جدول ۱۲. آزمون t

فرض ششم	Test Value=3					
	t مقدار t	fd درجه آزادی	Sig.(2-tailed) سطح معنی داری	میانگین انحرافات	فاصله اطمینان ۹۵٪ برای انحرافات از میانگین	
					Lower کران پایین	Upper کران بالا
F6	۲۶/۷۸۱	۷۴	۰۰۰	۱/۴۹۰۰	۱/۳۷۹۱	۱/۶۰۰۹

با توجه به جدول ۱۲ و مقایسه سطح معنی داری در جدول آزمون آماری که برابر با ۰۰۰۰/ است و مقایسه آن با میزان خطای مجاز ۵٪ با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 رد می‌شود یعنی بین کنترل عملیاتی موجود و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه خیلی زیادی وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به نتایج حاصله از آزمون t، و جداول آماری موارد ذیل استنباط می‌گردد.
۱- بین چگونگی استقرار مناسب واحدهای مرزی و کاهش تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه

رابطه خیلی زیادی وجود دارد. یافته‌های پژوهشی حاکی از آن است که استقرار مناسب واحدهای مرزی با توجه به موقعیت مناسب جغرافیایی و عوارض طبیعی، نزدیک بودن واحدهای مرزی نسبت به همدیگر از نظر بُعد مسافت، استقرار واحدهای مرزی در نقاط کور و غیرمشرف بر نوار مرز، ایجاد یک پرده پوشش مطمئن در مرز، استقرار پاسگاه‌های فصلی در نقاط دارای خلاء انتظامی، راه اندازی برجک‌های مصوب غیرفعال در مرز قصرشیرین از جمله عوامل انتظامی تأثیرگذار در تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه هستند.

۲- بین تجهیزات و امکانات واحدهای مرزی و کاهش تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه خیلی زیادی وجود دارد. یافته‌های پژوهشی حاکی از آن است که مجهز کردن واحدهای مرزی به امکانات خودرویی متناسب با وضعیت جغرافیایی منطقه (نفربر، خودرو سنی دار، خودروهای کمک دار شاسی بلند و...)، وجود انواع حفاظت فیزیکی (میله‌های مرزی، سیم خاردار، سیستم روشنایی، موانع الکتریکی خاکریز، رادار و...)، مجهز کردن واحدهای مرزی به انواع سیستم‌های مخابراتی مدرن (رادار زمینی، GPS، بی‌سیم برد بلند، سلول خورشیدی، دوربین مادون قرمز و...)، راه ارتباطی سالم و ماشین آلات ترمیم و بازسازی محورها و پل‌های ارتباطی، افزایش سطح تجهیزات موجود (مدرن کردن، از رده خارج کردن تجهیزات فرسوده و ناکارآمدو جایگزین کردن آنها)، طراحی و تدوین طرح‌های مشترک بین واحدهای مرزی از جمله عوامل انتظامی هستند که در کنترل و اداره مرزها اثرگذارند.

۳- بین تسهیلات گذرنامه ای و کاهش تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه زیادی وجود دارد. یافته‌های پژوهشی حاکی از آن است که تسهیل و تسریع در خدمت رسانی و صدور گذرنامه به مردم منطقه و به تبع آن استان، وجود مشکلات و تنگناهایی در صدور ویزا، مقطعی عمل کردن سفارت عراق در ایران، محدودیت ایجادشده در صدور اسناد در حکم گذرنامه مانند پروانه گذرمرزی، برگ مسافرت، برگ بازگشت، برگ گذریگانان)، برقراری جلسات ملاقات‌های مرزی برای انعقاد پروتکل‌ها و قراردادهای مرزی در جهت تسهیل در عبور و مرور مرزنشینان و اتباع دو کشور، ناتوانی حکومت عراق در ارائه تسهیلات گذرنامه‌ای، عدم وجود یک کانال گذرمرزی در منطقه از جمله عوامل انتظامی تأثیرگذار در تردهای مرزی غیرمجاز در منطقه اند.

۴- بین مبارزه با قاچاق کالا در دروازه‌های تردد مرزی و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه خیلی زیادی وجود دارد. یافته‌های پژوهشی حاکی از آن است که وجود مقررات دست و پاگیر و کاغذبازی‌هایی چون (شدت مقررات گمرکی، انعطاف ناپذیری آنها، ساعت محدود کار در دروازه‌های تردد مرزی، تعرفه‌های بالای گمرکی و...)، متغیر بودن ارزش ریالی تعیین شده بار همراه مسافر در دوره‌های مختلف زمانی، مشخص بودن برنامه‌های مانوری مبارزه با قاچاق کالا در دروازه‌های تردد مرزی و بازارچه، در نظر نگرفتن امتیازات ویژه یا خاص برای مرزنشینان منطقه، عدم وجود پست سازمانی مبارزه با قاچاق کالا در رده قرارگاه‌های، گروهان‌ها و هنگ‌های مرزی برای هدایت فنی و مدیریتی موضوع مبارزه با قاچاق کالا، نامتناسب بودن احکام قضایی با جرم ارتكابی، محدودیت در صدور مجوز برای وارد کردن نوعی از کالاها از جمله عوامل انتظامی هستند که در تردهای غیرمجاز مرزی مؤثرند.

۵- بین منابع انسانی سازمانی (کمیت و کیفیت) و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه رابطه خیلی زیادی وجود دارد. یافته‌های پژوهشی حاکی از آن است که عدم تناسب بین نیروی انسانی از لحاظ ساختار سازمانی و وضعیت موجود، نگرانی از تلفات نیروی انسانی در حین انجام وظیفه در مرز (شهادت، جانبازی و...)، متناسب بودن سطح آموزش، تخصص و مهارت کارکنان، بکارگیری کارکنان بومی در منطقه، توانایی جسمی و روحی مأموران، سطح حقوق و دستمزدها چون (مزایای

شغلی، حق الکشف، اضافه کاری، فوق العاده مأموریت و... از جمله عوامل انتظامی مؤثر در تردهای غیرمجاز مرزی اند که در اداره مؤثر و کنترل مرز نقش اساسی را ایفاء می کنند.

۶- بین کنترل عملیاتی موجود و تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه مورد مطالعه، رابطه خیلی زیادی وجود دارد. یافته‌های پژوهشی حکایت از این دارد که محول کردن وظایف ذاتی ناجا به یگان‌های نظامی مستقر در منطقه (ارتش و سپاه)، اجرای برنامه‌های متفاوت در اداره مرز (نبود طرح مشترک عملیاتی، انتظامی، نظامی و...) توسط یگان‌های کنترل کننده و کنترل شونده در منطقه، نبود وحدت فرماندهی در عمل بین یگان‌های کنترل کننده و کنترل شونده، شفاف نبودن تعریف ریشه ای واژه کنترل عملیات و دخالت بیش از حد واحدهای کنترل کننده عملیات در انجام وظایف قانونی مرزبانان از جمله عوامل انتظامی مؤثر در اداره و کنترل بهینه مرز مورد مطالعه هستند.

پیشنهادها:

الف: پیشنهادهای علمی-پژوهشی:

- ۱- ارائه‌ی طرحی به مناسبت تصویب و پیش بینی پاسگاه‌های فصلی در نقاط حساس مرزی یا نقاطی که دارای خلاء انتظامی اند و در فصل خاصی تردد از آن نقاط صورت می گیرد.
- ۲- پیش بینی واحد صدور گذرنامه در یکی از مناطق مرزی برای تسهیل در امر خدمات رسانی گذرنامه ای همراه با متعادل کردن هزینه‌های صدور (تمرکززدایی در خدمات رسانی گذرنامه ای).
- ۳- فعال کردن دیپلماسی‌ها به منظور انعقاد پروتکل‌ها، معاهدات و قراردادهای مرزی جهت تسهیل در عبور و مرور اتباع دو کشور بویژه مرز نشینان و کنترل و اداره بهینه مرزها از طریق وزارت امور خارجه، وزارت کشور و ناجا.
- ۴- ارائه طرحی به منظور افزایش اختیارات قانونی مرزبانان به منظور صدور اسناد در حکم گذرنامه و کانال گذرمرزی.
- ۵- بازنگری در قوانین گمرکی و به روز کردن آنها به منظور خدمات دهی روان و ترخیص کالا در کمترین زمان ممکن.
- ۶- برنامه ریزی در راستای ثابت نگهداشتن ارزش ریالی بار همراه مسافر برای مردم مرز نشین منطقه به صورت سالیان به توجه به وضعیت اقتصادی، نرخ تورم و درصد بیکاری در منطقه.
- ۷- بازنگری و اصلاح قوانین اقتصادی در حمایت از مردم مرز نشین منطقه از قبیل معافیت از سود وارداتی و بازرگانی، حقوق گمرکی، بیمه‌ها، تغییر در نرخ عوارض، تسهیل در شرایط صدور پروانه پیله وری (اعطای تسهیلات قانونی جهت مشارکت مردم مرز نشین با کاهش تعرفه‌های دولتی).
- ۸- تجدیدنظر در ساختار سازمان مبارزه با قاچاق کالا و ارز در رده گروهان‌ها و هنگ‌های مرزی.
- ۹- جذب و استخدام نیروی انسانی و پرکردن خلاء انسانی ۶۰ درصدی در قالب یک برنامه مَدون.
- ۱۰- پیش بینی مراکز آموزشی، توجیهی، تخصصی منطقه ای برای ارتقای سطح علمی پرسنل مرزی با ارائه آموزش‌های تکمیلی و کاربردی.
- ۱۱- قانونمند کردن مبادلات تجاری با کشور همسایه، ساماندهی انتظامی بازارچه‌های مرزی، دو طرفه کردن بازارچه‌های مرزی.
- ۱۲- رفع ناهماهنگی‌های موجود بین یگان‌های کنترل کننده و کنترل شونده از طریق پیش بینی یک گروه کار تخصصی و تهیه لایحه یا اصلاحیه کارشناسانه و تسلیم به ستاد کل نیروهای مسلح با تأکید بر وظایف قانونی ناجا (ایجاد یک مدیریت واحد در مرز).
- ۱۳- انعقاد تفاهم نامه مرزی بین دو کشور ایران و عراق توسط مرزبانی ناجا به منظور مساعدت‌های علمی و آموزشی در بحث مرز و مرزبانی.

۱۴- بازنگری در قوانین تردها یا تجاوزات مرزی غیرمجاز از طریق مراجع قانونگذار (تشدید قوانین موجود و تدوین قوانین جدید).

ب: پیشنهادهای اجرایی:

۱- استقرار واحدهای مرزی برحسب موقعیت مناسب جغرافیایی، عوارض طبیعی، انسانی و نیز در نظر گرفتن مسافت بین واحدها به گونه ای که بر کنترل های مرزی اشرافیت حاصل گردد ضمن تأکید و توجه بر حذف استقرارهای نامتعادل.

۲- احداث برجک های مرزی مصوب شده غیرفعال در دهلیزهای قابل عبور و مرور نقاط دارای خلاء انتظامی به منظور پوشش انتظامی منطقه (در اولویت قراردادن ساخت آنها) همراه با افزایش کمی و تجهیز آنها.

۳- انسداد نوار مرز با استفاده از انواع موانع فیزیکی و سیستم های مدرن الکترونیکی و مخابراتی در قالب یک برنامه مدت دار.

۴- توجه به عمران جاده های مرزی با پیش بینی یک کمیته عمران مرز با محوریت ناجا و با داشتن حدود، اختیارات و اعتبارات لازم به منظور توسعه زیرساخت های جاده ای (جاده، پل و...) در منطقه.

۵- وادار کردن سیستم مرزبانی عراق به انجام ملاقات ها، جلسات مشترک مرزی، انعقاد پروتکل ها و قراردادهای مرزی برای کنترل و اداره مؤثر مرز دو کشور و تبادل اطلاعات لازم در این زمینه.

۶- استفاده و بکارگیری از تجهیزات پیشرفته و نوین مخابراتی، لجستیکی، فنی و مهندسی متناسب با وضعیت جغرافیایی منطقه و مأموریت های محوله.

۷- استفاده از نیروهای بومی آموزش دیده و با تجربه و مقید به مصالح کشور و مقررات مرزی.

۸- پیش بینی یک عمل یا برنامه مشترک در قالب طرح های مدت دار برنامه ای جهت واحدهای مرزی هم جوار (پاسگاه ها و برجک ها) برای اداره و کنترل مرز منطقه مورد مطالعه.

۹- بازآفرینی اصل فراموش شده صدور اسناد در حکم گذرنامه و ایجاد یک کانال گذرمرزی برای مرزنشینان منطقه جهت ایاب و ذهاب، سرکشی ها، دید و بازدیدها و... توسط مرزبانان درجه ۱ در منطقه.

۱۰- پیش بینی برنامه های مانوری یا برنامه مبارزه با قاچاق به صورت مداوم و دربرگیرنده محدوده جغرافیایی مرز (حذف مکان خاص یا زمان خاص به علت پاره ای از مشکلات در اجراء).

۱۱- ارتقاء سطح حقوقی و در نظر گرفتن امتیازات ویژه یا خاص برای کارکنان مرزی به گونه ای که باعث افزایش توانمندی و قابلیت در افراد و انجام مأموریت های سازمانی گردد.

کتابنامه

- افتخاری، اصغر (۱۳۸۰). امنیت جهانی، رویکردها و نظریه ها. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- الیاسی، محمد حسین (۱۳۸۵). مدیریت عملیات روانی (درسنامه). تهران: دافوس ناجا.
- پورشفیع، عبدالله (۱۳۷۴). جغرافیای شهری قصر شیرین، چاپ امیر کبیر، کرمانشاه، انتشارات آناهیتا پیمانی، عبدالله (۱۳۸۵). بررسی ستادی (درسنامه). تهران: دافوس ناجا.
- معاونت آموزشی ناجا (۱۳۷۶). دانستنی هایی از مرز. تهران: معاونت آموزش ناجا.
- راب، وایت، فینونا هنیس (۱۳۸۲). جرم و جرم شناسی. ترجمه میرروح الله صدیق بطحائی اصل، تهران: نشر دادگستر.

رحمتی راد، محمد حسین (۱۳۷۴). مرزبانی، گذرنامه و اتباع خارجه. تهران: معاونت آموزش ناجا.

سایت اینترنتی

سان، آرشی مرهون، هانت، جیمز، جی و ازبورن، ریچارد ان (۸۹۹۱). مدیریت رفتار سازمانی. ترجمه ایرانی‌نژاد باربزی و محمد علی سبحان‌اللهی. تهران: نشر مؤسسه تحقیقات و آموزش مدیریت وابسته به وزارت نیرو.

ستوده، هدایت‌الله، میرزائی، بهشته و پازند، افسانه (۱۳۷۶). روانشناسی جنائی. تهران: آوای نور. سعادت، اسفندیار (۱۳۸۵). مدیریت منابع انسانی. تهران: سمت. صفوی، سیدیحیی (۱۳۸۱). مقدمه‌ائی بر جغرافیای نظامی ایران. جلد اول. تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.

عزتی، عزت‌الله (۱۳۸۶). ژئوپلیتیک، تهران: سمت. عزتی، عزت‌الله (۱۳۶۸). جغرافیای نظامی ایران. چاپ سپهر، تهران: انتشارات امیر کبیر. قانون ناجا، مصوب ۱۳۶۹ مجلس شورای اسلامی گراوند، احمد (۱۳۸۰). بررسی چگونگی جرائم ناشی از مشکلات مرزی. ارومیه: معاونت اطلاعات فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی.

گراوند، احمد (۱۳۸۲). اساسنامه حزب حیات آزاد کردستان. ارومیه: معاونت اطلاعات فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی.

لرنی، منوچهر (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی امنیت. تهران: موسسه فرهنگی نشر رامین. مجتهد زاده، پیروزو سهراب عسگری (۱۳۸۱). جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیائی. تهران: سمت.

میر حیدر، دره (۱۳۸۲). مبانی جغرافیای سیاسی. تهران: سمت.